

STANE KLEMENC JE PRIPEŠAČIL NA NAJSEVERNEJŠO TOČKO NAŠEGA PLANETA

PRVI SLOVENEK PEŠ NA TEČAJU ZEMLJE

MARJAN RAZTRESEN

Stane Klemenc, alpinist iz Ljubljane (ali iz Bohinja, kdo ve), je prvi Slovenec, ki je peš prišel na enega od zemeljskih tečajev. Letošnjega 22. aprila zvečer je skupaj s še šestimi ljudmi enakega kova, kot je sam, s smučmi na nogah in s sanmi za seboj na podlagi podatkov dveh naprav za satelitsko orientacijo GPS ugotovil, da so na najsevernejši točki našega planeta. Na prav skromni, 20 metrov široki in dolgi ledeni uravnavi so postavili šotore in brez posebne praznovanja legli k počitku, ki so ga bili potrebni.

IZ MOSKVE ČEZ SIBIRIJO NA SEVER

Na letošnjo velikonočno nedeljo, 12. aprila, isti dan, ko je skupina petnajstih njegovih alpinističnih kolegov odšla na odpravo v Himalajo, se je Stane Klemenc sam odpravil na polet v Moskvo, dva dni pozneje pa od tod v Sibirijo. Prva postaja njegove poti proti severnemu zemeljskemu tečaju je bilo mestece Norilsk, eno od številnih umetnih mest v Sibiriji, ki se je začelo razvijati, potem ko so tam odkrili velikanske zaloge zlata, kobalta, iridija, platine, bakra in še drugih kovin, od katerih znašajo nekatere kar četrtino vseh svetovnih zalog te kovine, za zaslužkom ali po drugačnih, administrativnih poteh pa je tja doslej prišlo okoli 25.000 ljudi. Iz tega značilnega industrijskega sibirskega mesteca se je takoj odpravil v drugo tako mesto, v Hatango, ki leži na 72. vzporedniku, na 72 stopinjah severne širine in na 120. poldnevniku, 120 stopinj vzhodno od Greenwicha. Naslednja postaja te njegove poti je bilo zelo podobno mestece Hatanga, naslednja pa Srednji otok v Severnem otočju, kjer so bile njega dni, v letih Sovjetske zveze, sovjetske vojaške baze in ena od sovjetskih polarnih postaj. Če bodo kdaj hoteli ponovno vzpostaviti to postajo, jo bodo morali verjetno najprej očistiti, kar jih bo veljalo precej denarja. Po Klemenčevih besedah je to zdaj eden od najbolj zanemarjenih predelov na zemeljski krogli, kjer je več kot sto velikanskih cistem za gorivo, vsaka za kakšnih 20.000 litrov goriva, in tisoče praznih kovinskih sodov, ki propadajo v skoraj večnem snegu in ledu le zemeljsko stopinjo pod Severnim tečajem, kjer je bila ta čas temperatura približno 25 stopinj pod ničlo.

Njega dni je bila tam polarna postaja, namenjena izključno sovjetskim odpravam in sovjetski znanosti; to postajo je država stalno vzdrževala in vanjo zlepa ni spustila katerega od tujcev. Zdaj, ko nova država Rusija za te namene nima več denarja, se je tam naselila komercialna polarna postaja, ki živi od lastnih dohodkov: kdor hoče priti tja in potovati še višje proti severu, mora za to plačati komercialno ceno.

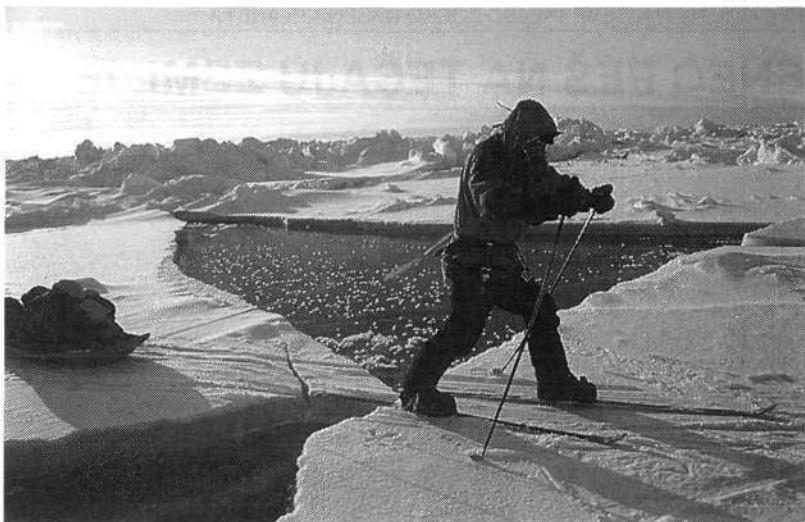
Tam se je Stane Klemenc srečal s še šestimi popotniki z enakimi željami, kakršne je imel on sam. Vodja te od-

Takole je šlo preko ozke prelomljene ledene plošče Arktike.

prave je bil Francoz **Christian Demarliave**, ki je bil dotlej že osemkrat na Severnem tečaju, vendar je do tja vedno prepešal le dobrih sto kilometrov oziroma pet do sedem dni hoje, kolikor je potrebno od tod do najsevernejše točke Zemlje. V skupini sta bila poleg njega še dva njegova rojaka iz Francije in Rus **Sergej Ogorodnikov**, ki je lani skupaj z neko Francozinja s Severnega otoka s sanmi za seboj prepešal 945 kilometrov do Severnega tečaja, njegova spremljevalka pa je bila prva ženska, ki ji je uspel tak podvig (čeprav je treba pri tem omeniti, da je občasno priletel k njima helikopter, ki ju je oskrbel s potrebno hrano in opremo, da jima ni bilo treba prav vsega voziti s seboj). Poleg teh sta bila v skupini še dva Norvežana, od katerih je bil eden znameniti **Borge Ousland**, mož, ki je lani čisto sam in brez kakršnekoli podpore od zunaj prečil Antarktiko prav ta čas, ko je bil Klemenc skupaj z **Vikijem Grošljem, Rafkom Vodiškom in Stipetom Božičem** na uspešni odpravi na najvišji vrh Antarktike, na Mount Vinson.

Tam si je Klemenc sposodil nekaj opreme, predvsem sani, na katere je naložil približno 40 kilogramov svoje 245

Ponekod je nemirno Arktično morje razklalo ledene plošče Arktike.

opreme, tudi šotor, ki je bil ponoči njegova streha nad glavo, in tudi posebno prirejene turne smuči z robniki in čevlje, odlično kanadsko obutev, čeprav je imel s seboj svoje. Vso opremo vključno s sanmi in moštvo je potem helikopter odpeljal še kakšnih 50 kilometrov proti severu, tako da jih je od najsevernejše točke planeta ločilo »samo« dobrih sto kilometrov poti.

Na pot se je sedmerica odpravila 18. aprila in računala, da bo na cilj prišla v šestih do sedmih dneh, ko bi dnevno po težavnem terenu naredili 17 do 23 kilometrov. Štirje od sedmih popotnikov so bili na Arktiki prvič, vendar so vsi po vrsti že imeli alpinistične ali siceršnje izkušnje s potovanj po predelih večne zime.

NA OCEANU PLAVAJOČA ARKTIKA

Predeli ob zemeljskem Severnem in Južnem tečaju se bistveno razlikujejo med seboj. Antarktika je celina na jugu Zemlje, trdna zemlja, na kateri je debela plast ledu in snega, Arktika je različno debela ledena plošča, pod katero je štiri kilometre in več globoko morje. Nemirni Arktični ocean to ledeno ploščo potiska sem in tja, jo lomi in nariva njene dele drugega na drugega, tako da ni ta plošča skoraj nikjer gladka, ampak pokrajina razmetanih in narinjenih debelih plošč, med njimi pa so ponekod vodni kanali, široki tudi kot zelo široka reka, preko katere si je treba najti prehod tam, kjer je nekaj decimetrov ledu. Pravzaprav na Arktiki ni nikjer popolnoma ravnega ledu, saj si je treba neprestano iskati pot proti severu, ki se vseskozi, na vsakem koraku, vzpenja in pada po nekaj metrov. Preko tako razmetanega ledu se je treba prebijati s smučmi na nogah (na smučeh pa so ves čas pritrjene kože) in s sanmi za seboj.

Prve izkušnje s takšno hojo so bile za dvojico iz te skupine zelo mokre in mrzle: pod pretenkim ledom se jima je v takem kanalu vdrla pod nogami, da sta zabredla v ledeno vodo, vendar nikoli za seboj nista potegnili sani, kar bi bilo lahko usodno. Nemudoma sta se preoblekla in si tako rešila kožo.

Orientacija je bila ob lepem vremenu zelo preprosta. Sonce je okoli Severnega tečaja v določenem letnem času in mesecu vseskozi enako visoko; zjutraj je bilo točno na desni strani, na vzhodu, šest ur pozneje na jugu, za hrptom torej, še šest ur pozneje na levi strani, na zahodu, in opolnoči tik pred popotniki, na severu.

Potem ko sta dva člana odprave padla v vodo, ker se jima je udrla pretenka ledena skorja, je na nevarnih mestih tvegala eden, ki je potem druge na saneh – pulkah takole zvezel preko nevarnih mest.

Zastava slovenskega letalskega prevoznika Adrie Airways je letošnjega aprila zaplapolala na Severnem tečaju, kjer jo je zapičil Stane Klemenc. Udeležbo na tej mednarodni odpravi je Klemencu podprla AA, poleg nje pa še Zavarovalnica Triglav, Foto svet – Fudži film, Kolinska, Dumo z Iga pri Ljubljani z oblačili iz polar-teca, Dia studio – razvijanje dia filmov in časopis Slovenske novice.

PRVIČ NA SEVERNEM ZEMELJSKEM TEČAJU

Dne 22. aprila zvečer je sedmerica po 23 kilometrih tistega dne in le kratek čas potem, ko je prekoračila enega od vodnih kanalov, z dvema GPS, napravama za satelitsko določanje položaja, ugotovila, da je na najsevernejši točki našega planeta, na cilju poti torej, na 90 stopinjah severne širine. Sedem mož je izpreglo svoje sani, si čestitalo in se v minuti ali kaj v krogu spredilo okoli Severnega tečaja, da so obhodili časovni krog: v tako kratkem času so bili na vseh zemeljskih poldnevnikih, ki določajo čas na tem našem planetu. Ko je bil opravljen ta obred, so postavili šotore, si na bencinskih kuhalnikih pripravili vsak svojo večerjo in prav na Severnem polu, na kakšnih 20 kvadratnih metrih razmeroma ravne površine, legli k zasluženemu počitku.

Naslednje jutro so ugotovili vsaj dvoje: da so hodili izredno hitro in tistih dobrih sto kilometrov prehodili dva dni prej, kot so se namenili, njihove naprave GPS pa so pokazale, da so se ponoči na svoji ledeni plošči zapeljali dva kilometra in pol stran od Severnega tečaja. Ali bi se lahko zgodilo, da bi se ponoči, med njihovim

Bilo je prav lepo, vendar redko, da je bila snežena in ledena površina ravna in je bilo po njej mogoče normalno smučati in za seboj vleči sani z vso opremo.

Foto: Stane Klemenc

spanjem, prav pod njihovim šotorom »odprla zemlja«, da bi se ledena plošča prelomila ravno pod njihovim ležiščem? Da, seveda bi se lahko to zgodilo, vendar bi se pred tem zanesljivo dovolj zgodaj prebudili in se lahko rešili. Kot so povedali izkušeni »polarni medvedi«, se tak dogodek mnogo prej najavi s takšnim hrupom, lomljenjem in bobnenjem, kot bi pod šotorom letelo nekaj reaktivnih letal, tak hrup pa bi moral prebuditi celo mrtvega; preden se led razlomi, poleg tega preteče toliko časa, da bi se ogroženi ljudje lahko brez naglice rešili.

Niti z narinjenimi ledenimi ploščami, niti z vodnimi kanali našim arktičnim popotnikom ni bilo prizanešeno; edina nevarnost, ki je tam niso spoznali, so bili severni medvedi, ki so lahko ljudem prav nevarni, posebno še samotnejšim popotnikom, ki so jih na njihovih arktičnih poteh doslej že večkrat ponoči napadli v njihovih šotorih; nekateri so se jih z orožjem v rokah ubranili, drugi so v tem nočnem presenečenju potegnili krajši konec.

V MINUTI V VSEH ČASOVNIH PASOVIH

Dne 23. aprila so se po zajtrku odločili še enkrat odpraviti na Severni tečaj, ki jim je pobegnil; pravzaprav so imeli dovolj časa, saj naj bi helikopter priletel ponje šele naslednji dan. Zaprli so šotore, si pripeli smuči in 23. aprila samo z majhnim nahrbtnikom na ramah odšli tista dva kilometra in pol proti severu. Tam so ponovili obred prejšnjega dne, ko so obhodili časovni krog, predvsem pa spotoma in na najsevernejši točki planeta veliko fotografirali, potem pa se vrnili v svojo bazo, se ves dan potikali okoli nje in predvsem fotografirali ali snemali. Prvi Slovenec, ki je peš prišel na enega od zemeljskih tečajev, Stane Klemenc, si kajpada ni mogel kaj, da se ne bi na najsevernejši točki našega planeta fotografiral, tudi z bohinjsko zastavo v rokah, »da bom pokazal našemu bohinjskemu županu Frenku Kramarju, kaj vse zmoremo mi Bohinjci«, kot je dejal v šali.

Naslednje jutro, 24. aprila, so po dveh nočeh, ki so jih prespali na Severnem tečaju oziroma tik ob njem, pospravili šotore, okoli poldne je priletel helikopter in jih v eni uri prepeljal v pravi bazni tabor, imenovan (verjetno zato, da bi bilo slišati bolj toplo in južnjaško) Borneo, kakšnih 150 kilometrov južno od Severnega tečaja, od tod pa še isti dan na Srednji otok in od tam s transportnim letalom v Hatango. Tri dni so tam čakali na letalo, da jih je odneslo v pravo civilizacijo, v Moskvo, od koder se je Stane Klemenc zadnji aprilski ponedeljek vrnil v Ljubljano.

Vsi, ki so kdaj hodili po Arktiki in po Antarktiki, vedo, da

je Antarktika prava celina, ki je do ljudi mnogo prijaznejša od gmote ledenih plošč, imenovane Arktika: na jugu Zemlje je mnogo bolj suho podnebje, tam je veliko ravnih površin, na severu nemirni ocean premeta ledene plošče sem ter tja, tam je zaradi velikanških morskih prostranstev vsenaokrog tudi mnogo bolj vlažno podnebje, naposled pa so nevarni še lačni beli medvedi. Vendar na zemeljski krogli ni tako nevarnega in težko dosegljivega predela, da se vanj ne bi podali pustolovski raziskovalci in popotniki. Z ene od takih pustolovščin se je konec aprila vrnil Ljubljčan (iz Bohinja) Stane Klemenc.

DIPL. INŽ. ARH., KONZERVATOR, ALPINIST, GORSKI REŠEVALEC, ČASTNI PREDSEDNIK PZS

VLASTO KOPAČ IN NJEGOVIH 85 LET

MARJAN OBLAK

Rodil se je 3. junija 1913 v Žreh.

Pošten in vzravn in v svojem poklicu, predstavnik zavedne in napredne generacije tako v študentskih letih kot v poklicu, narodu zvest v vojnih in povojnih časih, ki so jih spremljali težki dnevi pravih odločitev, vedno čuteč za govorico narave in njeno skladnost z realnimi potrebami naše dostikrat nasilne civilizacije. **Vlasto Kopač** je človek narave: kot alpinist, učitelj in vzornik – vedno in ob vsakem času.

Prijatelj vsakomur, ki v srcu dobro misli, zato je po vojni sprejel funkcijo predsednika Planinskega društva Ljubljana-Matica in se posvetil obnovi požganih in opustošenih planinskih postojank. Od zime 1946 do jeseni 1947 je bil predsednik Odbora za planinstvo in alpinistiko pri Fizkulturni zvezi Slovenije. V tej funkciji je udeležan organizacijske in vzgojne oblike alpinističnih odsekov in Gorske reševalne službe ter vodil prvi alpinistični tečaj.

Leta 1940 je bil v petčlanski zimski alpinistični odpravi Akademске skupine SPD v Durmitor, kjer je s **Cenotom Malovrhom** opravil prvenstveno prečenje Bezimenega vrha in prvi zimski pristop na Bobotov Kuk in Savin Kuk. Z opisom tega prečenja je nastopil v Planinskem vestniku; v njem je v naslednjih letih objavil prek 20 člankov, med njimi »Pomenki na poseki«, »Obledele podobe iz Grintovcev«, »Trem tovarišem«, »Krajevna imena v Grintovcih« in vrsto risb. Izdelal je prvi povojni karti Julijskih in Kamniških Alp s Karavankami.

V Grintovcih so nastale njegove prvenstvene plezalne smeri v zahodnih stenah Grintovca, Štruce, Turske gore in Vežice, v vzhodni steni Kalške gore, največ v navezah s **Karлом Tarterjem** in **Urošem Bašem**. S **Karлом Tarterjem** in **Borisom Režkom** je opravil prvenstvene zimske vzpone na Kalški Greben po jugozahodnem grebenu Planjave, grebensko prečenje Brane, Dolge stene Grintovca, z **Bojmirom Filipičem** in **Emilom Babinekom** vzpon po Tschadovi smeri v

Inž. arh. Vlasto Kopač

severni steni Turske gore, z **Darom Dolarjem** po severozahodnem grebenu Kočne, s sestopom v Kamniško Bistrico, in vmes ponavljal stare plezalne smeri.

Ko sta fašistična Italija in nacistična Nemčija leta 1941 zasedli Slovenijo, se je vključil v organiziran odpor proti zavojevalcem in prevzel odgovorno delo v centralni tehniki KPS, v njenem grafičnem in dokumentnem sektorju. Bil je glavni opremljevalec in ilustrator ilegalnega narodnoosvobodilnega tiska v okupirani Ljubljani, ilustriral je in opremil z naslovnimi stranmi »Delo«, »Slovenskega poročevalca«, »Mladino«, »Narod v ječi«, »Našo ženo«, »Delavsko enotnost«, »Slovenski zbor-